

עשה ולא תעשה בכל תאחר (ר"ה ד' - ו')

גליון 314

בדף ד' נחלקו בברייתא מתי עוברים על הלאו של כל תאחר. לפי הת"ק בג' רגלים, לר"ש בג' רגלים כסדרן, וחג המצות תחילה, לר' מאיר ברגל אחד, לר"א בן יעקב בב' רגלים ולר"א ברבי שמעון עובר בסוכות. ר"מ ס"ל דעובר ברגל אחד כי כתוב ובאת שמה והבאתם שמה. ורבנן ס"ל דההוא לעשה. ור"מ ס"ל דכיון דאמר רחמנא אייתי ולא אייתי ממילא קם ליה בכל תאחר. ופסק רבא בדף ו' ע"א כרבנן שכיון שעבר רגל אחד עובר בעשה.

ומקשינן בגמ' ממשנה בעדיות שהיתה פרה של שלמים שילדה, והקריבו את הפרה בפסח ואת הוולד בחג. ולרבא דעובר בעשה ברגל הראשון איך לא הקריבו את הוולד בעצרת (דבפסח ייתכן שהיה עדיין מחוסר זמן אבל למה לא הקריבוהו בעצרת). אמר רב זביד משמיה דרבא כגון שהיה חולה בעצרת. ולרש"י ותוס' הוולד היה חולה, ולר"ח הבעלים היו חולים.

מבואר בסוגיין שאם הבהמה או הבעלים היו חולים ברגל, לא עוברים על העשה. ובתוס' (ו' ע"ב בד"ה בשלמא לרבי) מבואר דה"ה אם היה חולה בכל הרגלים דלא יעבור בכל תאחר. ובזה משכחת לה לשנה בלא רגלים כשהבהמה היתה חולה בכל ג' הרגלים.

וכתב במנחת חינוך (מצוה תקע"ה אות ו') דלכאורה ה"ה אם חלתה ברגל אחד שאותו רגל לא יעלה למנין ג' הרגלים, ויהיה חייב רק כעבור עוד רגל. אלא שהוכיח מהסוגיא בביצה י"ט שהמפריש תודה, שאינו יכול להקריבה בפסח כי יש בו חמץ ואינו יכול להקריבה בעצרת כי אין נדרים ונדבות קרבין ביו"ט, בכל זאת עובר בב"ת בסוכות, הרי שלדין ב"ת דג' רגלים זה שאינו ראוי להקרבה ברגל אינו פוטר מהלאו.

וביאר במנחת חינוך דסברת התוס' היא דוקא אם בכל הרגלים חלה או נאנס אבל אם חלה רק ברגל אחד או בשנים, ובשלישי היה ראוי להביא, עובר בכל תאחר. וע"כ בחילוק זה.

ובהמשך הסוגיא (ו' ע"ב) אמר רבא כיון שעברו עליו ג' רגלים, בכל יום ויום עובר בכל תאחר. ודין זה לא נאמר לגבי העשה (דאם עבר רגל אחד, עובר בעשה בכל יום). וכן מוכח מהא דתירצו שהיה חולה בעצרת, ולא הוצרכו להביא הוולד מיד כשהבריא אלא חיכו עד סוכות להקריבו. וכתב בטורי אבן שיעבור רק ברגל הבא, וכן בכל רגל ורגל. אמנם בהגהות אמרי ברוך העיר דברמב"ם משמע שכשעבר הרגל הראשון ביטל מצות עשה, ואין עוד חיוב עשה אח"כ.

ובאמת במס' תמורה י"ח ע"ב איתא דרבא אמר שכשעבר רגל אחד, כל יום ויום עובר בכל תאחר. ורש"י שם גרס עובר בעשה, ובאת שמה והבאתם שמה. אבל בסוגיין לא משמע כן.

וכתב בפני יהושע (בדף ד' ע"א) דנפק"מ טובא בין עשה דרגל אחד ובין לאו דכל תאחר, דעשה דרגל אחד אינו אלא בשעת הרגל עצמו, דהכי משמע פשטא דקרא ובאת שמה והבאתם שמה אבל כשעבר הרגל או שנאנס ולא עלה תו לא מחייב כלל בעשה משא"כ בלאו, אמרינן לקמן דכיון שעברו ג"ר, בכל יום עובר בכל תאחר. וממילא נראה דמהאי טעמא גופא אפילו אם נאנס ולא עלה לרגלים אפ"ה משהגיע זמן חיוב אף לאחר הרגל צריך להביאו או לשלחו ע"י שליח.

והוסיף דאף דבתוס' בדף ו' כתבו דבחולה בג"ר אינו עובר, לולי שדעתם רחבה מדעתינו היה נראה לחלק, דבעברו ג"ר עבר, ואפי' אם היה חולה, מיד שעמד מחליו כל שעתא זימנא הוא ולכן לא די שחלה ברגלים לפטור מכל תאחר עד שתעבור שנה שלימה, דאם לא חלה כל השנה, מיד שהבריא יעבור, לפיכך לא משכחת שנה בלא רגלים אלא כרבי שמעיה, עיי"ש.

ויש שנקטו שגם אם יזדמן למקדש בין רגל לרגל לא יעבור, דהחיוב עשה חל רק כשחייב לבוא דהיינו ברגל ולא כשמזדמן למקום לפי רצונו.

ובדברי הפנ"י שחילק בין חיוב הלאו לחיוב העשה ביאר במשנת רבי אהרן (נדרים סי' ו' אות ל') דהלאו דבל תאחר הוא דין בנדר שזמנו ג' רגלים, וכשעובר הזמן, עובר משא"כ העשה שהוא דין בחיוב הבאת הקרבן ולא בעיקר נדרו, חייב רק כשבא למקדש.

ובזה ביאר מדוע לחכמים בעבר רגל אחד אינו בלאו ודלא כדברי רבי מאיר שנקט דכיון דרחמנא אמר אייתי ולא אייתי ממילא קם ליה בכל תאחר, ואילו לאחר שנה בלא רגלים עובר בכל תאחר מחמת העשה דתאכלנו שנה בשנה, כי הזמן של שנה הוא בעיקר חיוב הקרבן שצריך להביאו תוך שנה, ולכן כשעברה שנה עובר בלאו כי איחר את זמן הבאת הקרבן אבל הזמן של רגל ראשון שאינו זמן הבאה בעצם הקרבן אלא הוא תלוי בביאתו במציאות להיראות בעזרה, בודאי אין זה הזמן לקיום נדרו ולכן אינו עובר בב"ת.

ובקהלות יעקב ביאר כעין זה אלא דנקט בסגנון אחר, שחיוב העשה הוא חובת הגברא במצות עלייה לרגל שכשיעלה יביא הקרבנות שיש לו, ולכן כשלא עלה, אינו עובר אבל כל תאחר הוא חובת הקרבן שלא לאחור, וזמן החיוב הוא ג' רגלים, ולכן בכל אופן עובר. וה"ה כעבור שנה שהוא גם חובת הקרבן, ולא שייך למצות עלייה לרגל. (והביא את הסוגיא הנ"ל בתמורה, וכתב דנראה דסוגיות חלוקות הן ולסוגיין אינו עובר אח"כ בכל יום ויום, וכן פסק הרמב"ם כסוגיין ולא כגמ' בתמורה דסוגיא בדוכתא עדיף).

והנה בדף ו' ע"ב בעי רבי זירא יורש מהו בכל תאחר, כי תדור נדר אמר רחמנא והא לא נדר או דילמא ובאת שמה והבאתם שמה והא מיחייב. ת"ש דתני רבי חייא מעמך פרט ליורש.

וכתב במנחת חינוך (מצוה תל"ח) דנראה דעל העשה עובר כמבואר בגמ' דכתיב ובאת שמה והא מיחייב, וגזיה"כ דאיתמעט מלאו דכתיב מעמך פרט ליורש, וזה גבי הלאו כתיב אבל על העשה בודאי עובר.

ובחי' הריטב"א הביא דיש מפרשים דשאלת ר' זירא היא בנוגע לעשה, דבלאו פשיטא דאינו עובר שהרי לא נדר, אלא בעי לר' זירא אם העשה נאמר רק לנודר. והריטב"א דתה דבריו ונקט כפשטות דברי רבי זירא שהסתפק בדין הלאו דבל תאחר, דאולי מי שחייב בעשה חייב גם בלאו, וכי תדור נדר לאו דוקא הוא ונלמד מהפסוק מעמך, פרט ליורש, שאינו בכל תאחר אבל בעשה דוהבאתם שמה איתיה.

וביאר בקהלות יעקב (סי' ו') דהלאו דבל תאחר הוא שלא לאחר מה שמחוייב הגברא והיורש אינו מחוייב בקרבן הזה אבל ענין העשה הוא להביא מה שיש בידו מקרבנות, וגם יורש הא יש לו קרבן ולכן צריך להביאו ברגל. והיינו כהנ"ל דב"ת הוא מחיובי הקרבן, והנודר הוא זה שהתחייב בו אבל העשה הוא חיוב דכשבא לרגל שיביא מה שיש לו, וגם ליורש יש לו קרבן וצריך להביאו.

וברש"ש העיר על בעיית רבי זירא דמה השאלה, נימא דבעשה איתא ובל"ת ליתא. ואולי משום דבאידיך קרא כתיב גבי העשה ג"כ מוצא שפתיך דוקא. והיינו דאולי גם בעשה אינו חייב, עכת"ד. אבל סתם ולא פירש מהי מסקנת הגמ' לגבי העשה.

והנה הטורי אבן הקשה (בדף ו') על קושיית הגמ' למה לא הקריבו הוולד בעצרת, דלמה לא תירצה הגמ' דעצרת חל בשבת דא"א להקריב בו. וחידוש דהיות ויש לעצרת ימי תשלומין לחגיגה וראייה, אינו עובר אלא לאחר כל ז' ימי התשלומין. וכן גם אם חל עצרת בשבת, אם לא הקריבו בימי התשלומין, עברו בעשה.

והוכיח במשנת רבי אהרן (סי' ו' אות ל"ג) דבירושלמי מבואר דבאופן שאינו יכול להקריב ברגל חייב להביא לפני הרגל, ולא אמרו שאפשר להביא בימי התשלומין.

ורצה שם לחלק דלגבי הלאו דבל תאחר שהרגל הוא הזמן לאיחור הנדר, וימי התשלומין אינם נחשבים כרגל עצמו, עובר ברגל ואין אפשרות להשלים בימי התשלומין אבל לגבי העשה דובאת שמה והבאתם שמה דהעשה תלוי בביאת הרגל, ורק בשעת ביאה מתחייב, בזה מתחייב גם בימי התשלומין. הזמן לנדר הוא ברגל אבל החיוב עשה הוא כשחייב לבוא להקריב קרבנותיו וזה הרי גם בימי התשלומין, שאם לא הביא ברגל חייב בימי התשלומין. והוסיף דעל העשה לא שייך לחייבו לפני הרגל כי עדיין אינו חייב לבוא. אבל הלאו שהוא תלוי בזמן של הרגל, אם א"א ברגל חייב להביא לפניו.